

Merkez-Çevre Ayrımından Beyaz-Zenci Türk Ayrımına Türk Siyasal Hayatında Sosyal Bölünme*

Erhan KORKIN**

Özet

Türkiye’de 1990 sonrasında yaşanan gelişmelere bağlı olarak siyasal ve toplumsal alanda merkez-çevre geriliminin arttığı sahneler ortaya çıkmıştır. Hızlı kentleşme ile birlikte kentlere doğru kırsal göçler artış göstermiştir. Bu durum aynı zaman kırsal kültürel kodların da kentlere taşınması demektir. Bu dönemlerde özellikle medyatik figürler üzerinden Türkçeye “Beyaz Türkler” denen bir kavramsallaştırma kazandırılmıştır. Bu kavram siyasal alan tartışmalarına kendi zıddını da dahil ederek girmiştir. 2018 cumhurbaşkanlığı seçiminde “Beyaz-Zenci Türk” ayrımının iki aday tarafından seçmen davranışını etkilemek amacıyla “merkez-çevre” dikotomisi içerisinde kullanılması, mevcut ayrımın elit, entellektüel, zengin ve üst sınıf gibi kültürel, ekonomik kodlarla başlayıp, siyasal alandaki merkez-çevre ikiliği çerçevesine oturtulması bu çalışmanın çıkış noktasıdır. Bu çalışmanın amacı, Şerif Mardin tarafından Türk siyasal hayatını tanımlamada kullanılan “Merkez-Çevre” tezinin varlığını biçim değiştirerek (Beyaz-zenci Türk) devam ettirdiğini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler

Şerif Mardin, Merkez-Çevre, Beyaz-Zenci Türkler

Social Division In Turkish Political Life From Centre-Periphery Distinction To White-Black Turks Difference

Abstract

Abstract

Depending on developments in Turkey after 1990 scenes of center-periphery tensions increased in the political and social fields it has emerged. Rural migrations to cities have increased with rapid urbanization. This also means that rural cultural codes are moved to the cities. During these periods, a conceptualization called “White Turks” was introduced to Turkish, especially over media figures. This concept has entered the political field discussions by including its own opposite. The use of the "White-Black Turks" distinction in the 2018 presidential election to influence voter behavior by the two candidates in the "center-periphery" dichotomy, starting with the existing distinction with cultural, economic codes such as elite, intellectual, rich and upper class. The aim of this study is to reveal that the “Center-Periphery” thesis used by Ş.Mardin to define Turkish political life continues by changing its form (White-Black Turks).

Keywords

Şerif Mardin, Centre-Periphery, White-Black Turks

* Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur. / In this article, the principles of scientific research and publication ethics were followed.

** Erhan KORKIN (Öğretmen (MEB)-Doktora Öğrencisi), Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi SBE SBKY Burdur, ekorkin09@gmail.com, ORCID: 000-0002-1238-1299

Atıf yapmak için / To cite this article: Korkın, E. (2020). Merkez-Çevre Ayrımından Beyaz-Zenci Türk Ayrımına Türk Siyasal Hayatında Sosyal Bölünme. Akademik İzdüşüm Dergisi, 5(2) : 250-265.

GİRİŞ

Merkez-çevre yaklaşımı Türk siyasal hayatını analiz etmede yoğunlukla kullanılan bir şablondur. Şerif Mardin tarafından ortaya konulan bu yaklaşım, hem Osmanlı hem Cumhuriyet döneminde meydana gelen dönüşümler sonucu oluşan siyasal yapıyı çözümlenmede kullanılan önemli bir araçtır. Merkez ve çevre ayrımıyla, merkezi temsil eden vergi vermeyen, ayrıcalıklı yönetici sınıf ile bu sınıfın değerlerinin oluşturduğu çemberin dışında kalan, kendi değer ve simgeleriyle merkezle gerilimli ilişkiler içerisinde olan çevre kastedilmektedir. Merkez ve çevrenin karşılaşma alanlarında, bütünleşmeden ziyade ayrışmalar meydana gelmiştir. Çünkü merkezin kendi değer ve simgelerini çevreye karşı bir üstünlük, ayrıcalık ve baskı aracı olarak kullanması sonucu karşı karşıya gelişler gerilimli olmuştur. Merkez ve çevrenin gerilimleri, klasik Osmanlı döneminden 1950 Demokrat Parti (DP) iktidarına kadar merkez lehine sonuçlanmıştır.

1950’de DP iktidarı ile başlayan dönem, merkez-çevre ilişkilerinde bir dönüm noktası oluşmuş; ilk kez çevre devlet iktidarını kazanarak merkeze taşınmıştır. Çevrenin DP ile merkeze taşınması 1950’den günümüze, merkezin tepkileriyle kesintiye uğrasa da, süreklilik sağlamıştır. 1990’lı yıllarda Özal iktidarıyla siyasal ve ekonomik alanda daha görünür hale gelen çevreye karşı özellikle medya üzerinden “Beyaz Türkler” kavramı ortaya atılmıştır. Etnik veya tensel bir sınıflandırma içermeyen bu kavramsallaştırma, çevrenin her alanda etkin bir konuma gelmesinden rahatsız olan, kendini Türkiye’nin merkezinde gören dar, elitist bir grubun medya üzerinden gerçekleştirdiği dışlayıcı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. 28 Şubat Darbesi (1997) öncesi ortaya çıkan Beyaz Türkler metaforu 28 Şubat’tan sonra siyasal arenada kendi zıddı olan “Zenci Türkler” kavramsallaştırması ile karşı karşıya gelmiştir. Böylece “Beyaz-Zenci Türk” metaforu içeriğindeki Beyaz Türklerden kasıt, DP’den günümüze kadar gelen baskıcı geleneksel merkez ve saraylılık olarak dar bir seçkin sınıf; Zenci Türklerden kasıt ise geleneksel merkezin baskısının karşısında ezilmiş olan geniş çevre ve garibanlık anlamlarında kullanılarak Şerif Mardin’in merkez-çevre teorisi içerisinde kullanılmaya başlanmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Şerif Mardin’in Türk siyasal hayatını tanımlamak amacıyla kullandığı “merkez-çevre” tezinin, günümüzde “beyaz-zenci Türk” ikiliği olarak varlığını devam ettirdiğini ve güncelliğini koruduğunu ortaya koymaktır. Bu amaca yönelik olarak çalışmamızın kapsamı dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışmanın kavramsal çerçevesine dahil olan merkez-çevre literatürü sosyal bölünme yaklaşımı içerisinde analiz edilmiştir. İkinci bölümde Türk siyasal hayatı, Şerif Mardin’in merkez-çevre tezi çerçevesinde incelenmiştir. Üçüncü bölümde Beyaz-Zenci Türk kavramsallaştırmasının ortaya çıkışı, gelişimi ve Şerif Mardin’in merkez-çevre teorisi çerçevesi içerisinde girmesi aşamaları medya alıntıları yoluyla detaylı olarak analize tabi tutulmuştur.

Bu çalışmada metodolojik olarak, merkez-çevre tezleri ile Şerif Mardin’in Merkez-çevre dikotomisi ve Türk siyasal hayatına yansımaları bölümlerinde literatür taraması yöntemi, “Beyaz-Zenci Türk” kavramlarının ortaya çıkışı ve gelişimi bölümünün ağırlıklı olarak medya söylemlerinden oluşması nedeniyle eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemin en büyük engeli, yöntemin kendisinin de söylem analizine tabi tutulabilmesidir. Bu eksikliği gidermek ve objektifliği arttırmak amacıyla söylemler tarihsel arka plan bilgileriyle bağlamına oturtulmaya çalışılmıştır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu başlık kapsamında, makalenin kavramsal çerçevesi içerisinde dahil olan sosyal bölünme yaklaşımı içerisindeki merkez-çevre tezleri ele alınmıştır. Bu çerçevede ekonomik anlamda merkez-çevre yaklaşımı ile Edward Shils ve Şerif Mardin’in merkez-çevre tezlerinin içerikleri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Sosyal Bölünme

Sosyal bölünme, toplumların içerisinde yapısal olarak meydana gelen sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel bölünmelere vurgu yapan sosyolojik bir terimdir. Toplumsal tabakalaşmaya yol açan boyutlara, geçmişten günümüze doğru Lijphart taksonomisi üzerinden bakıldığında; sosyo-ekonomik boyut, dinsel boyut, kültürel-etnik boyut, kentsel-kırsal boyut, rejim desteği boyutu, dış politika boyutu ve post-materyalist tartışmalar boyutu olmak üzere yedi bölünme boyutu belirlenmiştir (Lijphart,2006:84). Bu ayrımlara dayanan toplumsal tabakaların karşı karşıya gelişlerinde yaşanan çatışmalar veya gerilimler modern siyasi partilerin oluşumuna temel dayanak oluşturmuştur. Buradan hareketle sosyal bölünme modeli aynı zamanda toplumların siyasal alanını açıklamada temel bir gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece sosyal bölünmenin siyasal alanda önemli bir konuma yükselmesi merkez-çevre tezlerinin ortaya çıkışını sağlamıştır.

Türkiye’de sosyal bölünmenin yüzeye çıktığı zamanı belirlemek amacıyla Osmanlı modernleşme dönemlerine kadar geri gidilmesinde yarar bulunmaktadır. Çünkü kabaca 18. yüzyıl ile birlikte, devleti içine düşmüş olduğu kötü durumdan kurtarmak amacıyla, batılılaşma çabaları ve sonraki yüzyılda Osmanlıcılık, Batıcılık, İslamcılık ve Türkçülük gibi siyasal fikir hareketleri ortaya çıkmıştır. Hepsi aynı amaca hizmet eden bu fikir akımlarının devletin kurtarılmasına yönelik verdiği tepkilerde yaşanan ayrılıklar ilk yatay bölünmeleri ortaya çıkarmıştır. Türk siyasal tarihinin sosyal bölünme yaklaşımıyla ele alınmasında Şerif Mardin’in dikey bir bölünme olarak ele aldığı merkez ve çevre yaklaşımı göze çarpmaktadır. Bu yaklaşım sosyolojik bir temele sahiptir. Bu dikey bölünme, Osmanlı’dan günümüze Türk siyasal hayatını açıklamada yaygın olarak kullanılmıştır. Burada merkez olarak tabir edilen kavramdan kasıt; yönetenlerin oluşturduğu elitiz tabakayı ve bu kesimin değerlerini; çevre ise, yönetilen tabakayı ve onun değerlerini temsil etmektedir.

Sosyal bölünmeye vurgu yapan diğer çalışmalara bakıldığında özellikle seçmen davranışını belirlemede yoğunlukla kullanıldığı görülmektedir. Örneğin, Abadan ve Yücekök’ün (1966), farklı gelir grubundaki kişileri baz alarak yaptıkları araştırmalar sonucunda, bazı gelir grubundaki kişilerin belirli bir siyasi partiye yönelik oy verme davranışı gösterdiğini; Sencer (1974) ise, oy verme hususunda sürekli olarak karsızlık yaşayan ve oy konusunda bir fikri olmayan seçmenleri düşük sosyo-ekonomik grupta, oy verme konusunda bir fikre sahip olup fakat oy vermede çekimser kalanları yüksek sosyo-ekonomik grupta yer aldıklarını tespit etmiştir (Sencer, 1974:278). Kırsal-kentsel ayrımı yapan Baykal (1970), kırsal ve kentsel bölünme yaklaşımıyla seçmen davranışlarını analiz ederek kırsal alanlardaki seçime katılım oranlarındaki yüksekliği dönemin köy nüfusunun fazlalığına bağlamıştır. Özbudun (1975) ise gelişmiş-az gelişmiş ayrımı ile seçmen davranışını açıklamaya çalışarak, az gelişmiş yerlerde bağımlı iradenin, gelişmiş yerlerde özgür iradenin var olduğunu belirtmiştir. Diğer bir örnek ise, 1995 ve 1999 Isparta seçimlerini soyo-ekonomik bölünme boyutu üzerinden ele alan Şaban Sitembölükbaşı (2001), seçmenler siyasal hareketlerine yöne veren sosyal ve ekonomik faktörler üzerinden analiz yapmıştır.

Merkez - Çevre Tezleri

Bu bölümde literatürde yer alan merkez-çevre tezlerinin içeriği incelenecektir. Bu amaçla öncelikle kavramın kullanıldığı ekonomik, kültürel ve siyasal içeriğe göre sınıflandırılması yapılmıştır. Bu sınıflandırmada; ekonomik anlamda merkez-çevre, kültürel anlamda merkez-çevre (E.Shils) ve hem kültürel hem de siyasal anlamda merkez-çevre (Ş.Mardin) tezleri incelenmiştir.

Ekonomik Merkez-Çevre Tezi

Bu modele göre, toplumsal değişim dinamizminin ivmesini belirleyen en temel gösterge ekonomidir. Model doğal olarak kapitalist ekonomik sistemi en iyi yaşayanları merkeze koyarak, bu süreci yaşayanlarla, sistemin dışında kalan çevreler arasındaki karşılıklı ilişkiyi vurgular. Yani

mekana dayalı bu yaklaşıma göre, karşılıklı ilişkinin bir tarafında, imkan ve olanak bakımından daha ileri düzeyde olan ve merkezi temsil eden “metropol” varken, diğer tarafta çevreyi temsil eden az gelişmiş ve gelişmekte olan yerler vardır (Marshall, 2003: 489).

Vergin’ in Wallerstein’in teorisinden hareketle açıkladığı bu modele göre, kapitalist Kuzey ve Batı Avrupa ülkeleri merkezi temsil etmekte; bu kapitalist merkezin etkisinde ve baskısında olan ülkeler ise yarı çevre ve çevre ülkelerini oluşturmaktadır. Buradan hareketle aslında kapitalist merkezin çevre ve yarı çevre üzerinde kurduğu baskılı sistemin aynı zamanda bu ülkelerin gelişmesinin önünde bir engel teşkil ettiğini, “aktif geriletme” mantığına dayandığını, belirtmektedir (Vergin, 2004: 174).

Bu teori aynı zamanda modernleşmenin merkezine Kuzey ve Batı Avrupa kapitalist ekonomilerini koyarak, modernleşmenin bu ülkelerden çevreye yani az gelişmiş ekonomilere doğru yayılım göstereceğini ve bütün toplumları etkileyeceğini belirtmektedir. Ayrıca uluslararası düzeyde olduğu kadar ulusal düzeyde de ekonomik temelli merkez-çevre ayrımı yapılabilmektedir. Örneğin Çolak’a göre Türkiye’de, Ankara’nın başkent olarak merkezi yönden idari bir öneme sahip olmasına rağmen ekonomik göstergeye dayalı olarak finans faaliyetlerinin İstanbul merkezli olması, bu duruma örnek olarak gösterilebilir (Çolak, 2009: 9).

Edward Shils’in Merkez-Çevre Tezi

Amerikalı sosyolog Shils’e göre her toplumun bir merkezi vardır. Ancak bu merkez coğrafi merkezden ziyade toplumların bir araya gelmesini, birlikte hareket etmesini sağlayan genetik bir kod olarak tanımlanmaktadır. Yani hem kültürel hem de kurumsal boyutta oluşan merkez, bir yandan kendi değer ve inançlarını toplumsal alanı yönlendirme kullanırken, diğer yandan bu değer ve inançlarına göre kurumlar oluştururlar. Gönenç’e göre, merkezin bu kültürel sembol ve değerleri aslında toplumu yöneten kültürel düzenin merkezidir (Gönenç, 2006: 130).

Bu değer sistemini merkezi yapan, toplumun kutsal farz ettiği ile buna bağlı olarak onla kurulan özel ilişkiden dolayı merkezdir (Shils, 2002: 86). Merkezin bu değerler aracılığıyla toplumun yöneten kesimine dönüşeceği öngörülmektedir. Shils, merkez-çevre ayrımı tezinde, sosyolojik açıdan toplumun değerlerindeki ve kültürel alandaki farklılaşmaları anlatmakta ve bu noktalara vurgu yapmaktadır.

Merkez çevre arasındaki mesafe, merkezin değerlerinin halkla oluşan ilişkisiyle belirlenebilmektedir. Yani halkın merkezin değerleriyle bütünleşmesi veya merkezin kendi değerlerini çevreye doğru aktarabilecek, yayabilecek mekanizmalara sahip olması ile alakalıdır. Modern öncesi toplumlardan günümüze doğru bakıldığında merkezi değerlerin halka doğru yayılımının arttığını ve bununla birlikte merkez-çevre değerleri arasındaki mesafenin daraldığını söyleyebiliriz. Buradan yola çıkarak Shils, merkez-çevre arasındaki mesafenin daralmasında, çevrenin bu merkezi değerler yayılımını kabullenışı yani bu değerler sistemini kendi değerleri gibi benimsemesinin etkisine vurgu yaparak; bu daralmanın merkez ve çevre sistemlerinin bütünleşmesine yol açtığını belirtmektedir (Shils, 2002: 95).

Modernizmle birlikte ekonomik gelişim, siyasal haklardaki artış, sanayi ve iletişim teknolojisindeki gelişmeler gibi dönüşümler merkez ve çevre değerleri arasındaki açıklığın kapanmasına, merkezin değerlerinin çevre tarafından benimsenmesine ve kabulüne zemin hazırlamıştır. Gönenç’e göre bu daralmaya yol açan merkez-çevre arasındaki temas artışına, ekonomik sistemlerin gelişimi, kentleşmedeki artış, eğitim olanaklarının artışı, oy kullanma hakkının genelleşmesi, iletişim teknolojisindeki hızlı dönüşümler gibi etkenler etki etmiştir (Gönenç, 2006: 130). Shils’in anlatımıyla; iletişim teknolojisindeki yeniliklerle birlikte bireysel özgürlük alanındaki genişlemeler merkez-çevre arasındaki mesafeyi daraltarak; merkezin ve çevrenin birbirlerine karşı sınırlarının daha muğlak bir hale gelmesine neden olmuştur (Shils, 2002: 96).

Şerif Mardin'in Merkez- Çevre Tezi

Şerif Mardin'in merkez-çevre yaklaşımının Osmanlı ve Cumhuriyet Türkiye'si olarak 2 başlıkta incelenmesi zarureti vardır. Çünkü merkez ve çevre kavramının içeriğinde ve merkezi değerlerin toplumsal alanla münasebetinde zamanla değişiklikler meydana gelmesi, Shils'in belirttiği üzere, toplumların siyasal gereksinimlerinin farklı düzeylerde gelişebileceği ve bu durumda toplumların siyasal ihtiyaç düzeyinde eşit olamayacakları ortaya çıkmaktadır (Shils, 2002: 96). Mardin de bu kültürel bölünme şemasına uygun olarak kendi merkez-çevre dikotomisinin çerçevesini oluşturmuştur. Fakat Keyman, Mardin'in, kendisine has bir yaklaşımla yönetim olgusunu tarihsel bağlamı içerisinde değerlendirdiğini öne sürmektedir (Keyman, 2009: 51). Böylece Mardin'in merkez-çevre ikiliği, Türk siyasal hayatındaki dönüşümleri de içerisine aldığı için Shils'in merkez-çevre ikiliği gibi tek biçimli yapıdan ziyade daha kapsayıcı bir çerçeve sunmaktadır.

Mardin, toplumsal dönüşümlerdeki farklılıklara dikkat çekerek, her toplumun, içeriği farklı şekillerde olsa da bir merkezin olduğunu açıklamaktadır (Mardin, 2006: 35). Böylece Mardin'in merkez çevre yaklaşımı, Türk modernleşmesi ile Batı modernleşme süreci arasındaki farklılıklara vurgu yaparak, Türk modernleşmesinin daha iyi anlaşılacağı üzerine kurgulanmıştır. Yani Batı ülkelerinde yaşanan merkez-çevre gerilimini yaratan dinamiklerin Türk modernleşme sürecinde yaşanmaması veya daha yalın düzeyde kalması merkez-çevre ayrışmasının yönünde sapsmalarına neden olmuştur.

Osmanlı dönemine baktığımızda Mardin, Shils'in "Her toplumun bir merkezi vardır" yaklaşımındaki merkez anlayışını "devleti bir arada tutan öz" çerçevesi üzerine oturttuğu görülmektedir. Merkezden kasıt, devleti yöneten, vergi ödemeyen ayrıcalıklı sınıf ve bu sınıfa ait değer ve semboller; çevre ise, devleti yöneten "öz" ün yani merkezin dışında kalan geniş toplumsal alan bu alanın değer ve sembolleridir.

Mardin, bu dönemde yaşanan merkez-çevre geriliminin temel boyutunu, merkez olarak tasvir ettiği çerçevenin içerisine toplumun yani çevrenin kolayca girememesi olarak görmektedir. Çünkü Mardin'e göre, İmparatorluğun oluşum aşamasında Osmanlı toplumunda çok parçalı ve farklı sosyal yapıların varlığını devam ettirmesi bu durumun yaşanmasına neden olmuştur. Böylece bu durum Osmanlı İmparatorluğu'nun asıl başarısını, bürokrasiden ziyade merkeze sıkı sıkıya bağlı bir ordu kurmakta göstermesine ve Osmanlı toplumunun parçalı yapısının bu merkezi yapıya kolayca oturmamasına neden olmuştur (Mardin, 2006:38- 39). Örneğin Osmanlı'nın kuruluş yıllarında uçlarda gaza faaliyetleri icra eden çevrenin temsilcisi olan Anadolu göçebeleri merkezin ganimet paylaşımında yer alırken, zamanla devletin büyümesi ve kurumsallaşması ile paylaşım sisteminin dışında tutulması bir gerilim alanı oluşturmuştur.

İkinci gerilim, merkezin taşraya olan bakışından kaynaklanmaktadır. Mardin'e göre, taşranın, taht mücadeleleri içerisinde bulunanlarca kolayca kullanılabilmesi ve isyanların çıkış noktası olması nedeniyle merkezin her zaman kendisine kuşkuyla bakmasına yol açmıştır (Mardin, 2006:39- 40). Merkezin imparatorluğun genişlemesiyle çevreye yönelik daha gevşek ilişkiler kurmak zorunda kalması çevrenin tehlikeli olarak algılanmasına sebep olmuştur.

Üçüncü gerilim alanı ise merkezi değerler ve semboller zırhı içerisinde yer alan resmi görevliler (merkez bürokrasisi-patrimonyal) çevrenin sembol ve değerlerinin çatışmasıdır. Burada resmi görevliler merkezi temsil ederken halk ise çevreyi temsil etmektedir. Mardin'in tarifleriyle bu gerilim, Sultan ve etrafındaki devlet görevlilerinin, Anadolu'nun çok parçalı sosyal yapısı ile karşı karşıya gelişlerinde yaşanan gerilimdir (Mardin, 2006: 41). Kul sistemiyle padişaha bağlı resmi görevliler sınıfına dahil olmayan özellikle Müslüman halk, resmi görevlilerin siyasal, sosyal ve ekonomik ayrıcalıklarına karşı tepki geliştirmiştir. Sonuç olarak, merkezin değerlerini temsil eden resmi görevliler çevredeki Anadolu halkının değerleri arasında keskin bir bölünme ortaya çıkmıştır (Mardin, 2006: 42). Bu durum merkez ile çevrenin karşı karşıya geldiği bir gerilim alanı oluşturmuştur.

Dördüncü gerilim alanı ise devletin merkezi bürokratik çekirdeğini oluşturanların çevreye yönelik faaliyetleridir. Çünkü bu bürokratik sınıf, liyakatle iş başına gelmiş, devlete uzunca süreler hizmet etmiş ve bu nedenle ayrıcalıklı konuma gelerek bu konumunu miras yoluyla devam ettirmiş bir sınıftır. Merkezi bürokratik sınıf ayrıca gerek statü, gerek eğitim gerekse de dilsel olarak farklı bir kültürel ve simgesel yapı oluşturarak bunu çevreye karşı bir üstünlük aracı haline dönüştürmesi, gerilimi derinleştirmiştir. Çünkü merkezin oluşturduğu bu kültürel ve simgesel değerlere çevrenin ulaşabilmesi için gerekli mekanizmalar bulunmamaktadır. Bu durum Mardin'e göre, merkezde bulunan yöneticilerin aldıkları eğitimin çevreden farklı olması ve bu Arapça, Farsça ağırlıklı eğitimlerini resmi resmî kültürle kaynaştırmışlarından kaynaklanmış; bunun sonucunda da çevre, kendi geleneksel eğitim olanaklarıyla, karşı bir ikincil kültür geliştirmiştir (Mardin, 2006: 44-45). Bu durum bölünmeyi ve gerilimi derinleştirmiş ve çevrenin merkeze karşı kendi kültürünü (taşra kültürü) oluşturmasına neden olmuştur.

Mardin, Cumhuriyet Türkiye'sinde merkezi Kemalizm olarak değerlendirerek; Kemalizm'i; Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte, merkezin temel elemanları olan padişah ve ulemanın tasfiyesi ve eski merkezi değerlere bağlı Osmanlı bürokrasinin etkisizleştirilmesi sonucu Cumhuriyet'in kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliği ve karizmasının etkisiyle ve bir dizi modernist prensibi içinde barındıran esnek ilkeler bütünü (Mardin, 2006) olarak tanımlamaktadır.

Mardin, Cumhuriyet Türkiye'sinde çevreyi, Milli Mücadele Dönemini yürüten Büyük Millet Meclisi'nde (1920-1922) kendilerini 2. grup olarak adlandıran ve Mustafa Kemal'in grubuna muhalefet eden grupla başlatır. Bu "İkinci Grup", eski veya pasif konuma getirilmiş memurların önderliğinde ve genellikle dağıntık bir eşraf grubundan oluşmaktadır. İkinci grup, Kemalistlerin, plebisitçi demokrasi ve devletin "aradaki" grupları -özerk yapılar- ortadan kaldırması gerektiği düşüncesinin aksine, merkeziyetçilikten kurtulmayı ve ekonomik liberalizmi savunmaktadır. Büyük Millet Meclisinde "İkinci Grup" Kemalistlerin iktidarını güçlendirmesinden sonra merkezden uzaklaştırılmıştır (Mardin, 2006:60).

METODOLOJİ

Bu çalışmada metodolojik olarak, merkez-çevre tezleri ile Şerif Mardin'in Merkez-çevre dikotomisi ve Türk siyasal hayatına yansımaları bölümlerinde literatür taraması yöntemi, "Beyaz-Zenci Türk" kavramlarının ortaya çıkışı ve gelişimi bölümünün ağırlıklı olarak medya söylemlerinden oluşması nedeniyle eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Merkez-çevre yaklaşımı Türk siyasal hayatını analiz etmede yoğunlukla kullanılan bir şablondur. Şerif Mardin tarafından ortaya konulan yaklaşım, hem Osmanlı hem Cumhuriyet döneminde meydana gelen dönüşümler sonucu oluşan siyasal yapıyı çözümlemede kullanılan önemli bir araçtır. Bu çalışmanın amacı, Şerif Mardin tarafından Türk siyasal hayatını tanımlamada kullanılan "Merkez-Çevre" tezinin varlığını biçim değiştirerek, "Beyaz-Zenci Türk" ikiliği olarak devam ettirdiğini ortaya koymaktır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada metodolojik olarak nitel araştırma yöntemleri çerçevesinde, Merkez-çevre tezleri ile Şerif Mardin'in Merkez-Çevre dikotomisi ve Türk siyasal hayatına yansımaları bölümlerinde literatür taraması, "Beyaz-Zenci Türk" kavramlarının ortaya çıkışı ve gelişimi bölümünün ağırlıklı olarak medya söylemlerinden oluşması nedeniyle eleştirel söylem analizi teknikleri kullanılmıştır. Eleştirel söylem analizi, metinlerde kurulan anlamların hangi kategorileri ürettiğini, neye yaradığını çözümlemeye çalışan ve bunu sağlamak için, metinler arasında kurulan anlamlar dünyasının

kurduğu söylem, bu söylemin ilişkiye girdiği ideoloji ve çatıştığı diğer söylemleri araştıran ve ortaya çıkardığı sonuçları, iktidar/dil/ideoloji ilişkilerini araştırma birimi üzerinde incelemek için kullanılan etkili ve uygun bir teknik olarak görülmektedir (Akgün,2015:31). Bu yöntemin en büyük zayıflığı, yöntemin kendisinin de söylem analizine tabi tutulabilmesidir. Bu durum tarafsızlık boyutunda bir eleştiriye maruz kalabilir. Bu eksikliği gidermek ve objektifliği sağlamak amacıyla medyadan alıntılanan söylemler tarihsel, toplumsal arka plan bilgileriyle bağlamına oturtulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Evreni

Araştırmada Turgut Özal, Recep Tayyip Erdoğan, Erkan Mumcu, Muharrem İnce, Recai Kutan gibi siyasi liderlerin söylemleri incelenmiştir. Bu liderlerin örneklem olarak seçilmelerinin nedeni, beyaz-zenci Türk kavramsallaştırmalarını siyasal arenada kullanmaları ve aynı zamanda bu kavramsallaştırma içerisinde değerlendirilmeleridir. Bu gerekçeden hareketle kavramsallaştırmanın seyrinin ortaya konmasında, ilk ortaya çıktığı zaman dilimi olan 1992 ile son olarak kullanıldığı 2018 Cumhurbaşkanlığı seçimi yılları arasındaki medyaya yansımış kullanımları ele alınmıştır.

Veri Toplama

Bu çalışmada, Türk siyasi tarihinin merkez-çevre tezi çerçevesinde değerlendirilmesine yönelik verileri elde etmek amacıyla Şerif Mardin'in "Türk Siyasasını Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez-Çevre İlişkileri" isimli makalesindeki bilgiler kullanılmıştır. Ayrıca "Beyaz Türk" benzetmesinin ilk olarak kullanıldığı Ufuk Güldemir'e (1992) ait Turgut Özal Dönemini anlatan "Teksas Malatya" isimli kitapta kavramın kullanılış amacına yönelik bilgilerden faydalanılmıştır.

1990'lı yıllarda başlayan "Beyaz Türk" metaforunun ilerleyen yıllarda "Zenci Türk" metaforuyla birlikte medyada sıklıkla kullanılmasından dolayı; 1992-2018 yılları arasındaki kullanımlara ulaşmak amacıyla ulusal dijital gazete arşivleri içerisinde Beyaz Türk- Zenci Türk kavramları anahtar sözcük olarak kullanılarak arama motorları üzerinden bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada kullanılan medya içeriklerinin yakın zaman dilimine kadar uzanması, verilerin güncelliğine katkı sunmaktadır.

Bulgular

Bu çalışmada, Türk siyasi tarihinin merkez-çevre tezi çerçevesinde değerlendirilmesine yönelik verileri elde etmek amacıyla Şerif Mardin'in "Türk Siyasasını Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez-Çevre İlişkileri" isimli makalesindeki bilgiler kullanılmıştır. Ayrıca "Beyaz Türk" benzetmesinin ilk olarak kullanıldığı Ufuk Güldemir'e (1992) ait Turgut Özal Dönemini anlatan "Teksas Malatya" isimli kitapta kavramın kullanılış amacına yönelik bilgilerden faydalanılmıştır.

Türk Siyasi Tarihinde Merkez-Çevre

Mardin, Osmanlı İstanbul'unda 18. yy.'da meydana gelen Patrona Halil Ayaklanması'nı (1730) ayrı bir yere koymaktadır. Lale Devri (1718-1730) gelişmelerine karşı çıkan ve devri bitiren bu ayaklanmayı, daha sonraları çevrenin hoşnutsuzluğunu gösteren diğer tepkilerin karakteristik bir yapıya dönüşmesinin temellerini atan ilk ayaklanma olarak değerlendirmektedir. Ayrıca bu isyanı, Osmanlı "çevresinin" merkeze yabancılaşmasının kentsel biçimi olarak nitelendirmektedir (Mardin, 2006:48). Bu ayaklanmanın temelinde, modernleşme ile oluşan kültürel yabancılaşmaya duyulan tepkinin bundan sonraki çevresel tepkilerde kendini tekrar etmesi yatmaktadır. Yani çevrenin merkezin kültürel yabancılaşmasına yönelik tepkileri, zamanla daha bütünleşik bir yapıya kavuşarak modernleşme çabalarının seyrine etki edecektir.

Mardin, 19. yy modernleşme çabaları içerisinde yer alan ulus devlet kurma girişimlerinin merkez-çevre ilişkilerini harekete geçirdiğini belirterek; bu durumu 3 problem alanı halinde ele almıştır. Bunlar, gayrimüslimleri, Müslüman öğeleri ve her iki grubu anlamlı bir şekilde siyasal sisteme dahil etme çabalarıdır. Mardin'e göre ulus devlet modelini amaçlayan ve merkez-çevre ilişkilerine dinamizm katan bu girişimlerle, gayrimüslim ve Müslüman toplulukların ulus devlet içerisinde bütünleştirilerek imparatorluğun parçalı toplumsal yapısına son vermek ve sonunda bu parçalı sosyal yapıyı siyasal sisteme sağlıklı ve bütüncül bir şekilde dahil etmek amaçlanmıştır (Mardin, 2006:49).

Birinci gruba yönelik çabaların Tanzimatçıların reformlarında (Osmanlıcılık), ikinci gruba yönelik çabaları 2. Abdulhamid Dönemi Pan-İslamizm siyasetinde (İnalcık, bu anlayışa ön ulusalcılık da demektir), Üçüncü gruba yönelik çabaların ise 1908 sonrasında (Türkçülük-Baticılık) görülmeye başlandığını söyleyebiliriz. 20. yy başlarında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin öncülüğünde 2. Meşrutiyet dönemi (1908-1918) başlatılmıştır. Bu dönem aynı zamanda modern siyasal partilerimizin de doğduğu bir zaman dilimidir. Mardin'e göre, Jön Türk devriminin bu başarısının ardından siyasal partilerin oluşması, çevrede yer alan eşrafın partilerde ve mecliste yer almasının önünü açmıştır. (Mardin,2006:55).

Mardin, Jön Türklerin 1908 Devrimi'nin gerçekleştirmesinde bir araya getirerek bütünleşmesini sağladığı merkez ve çevre temsilcilerinin, süreçte yeniden gerilimli ilişkilere geri döndüğü belirterek bu duruma, Jön Türklerin, kültürel alandaki laiklik temelli politikalarını, toplumdaki keskin ayrımları dikkate almadan uygulamaya girişmelerinin yol açtığını ortaya koymuştur (Mardin,2006:51). Böylece merkez ve çevre arasındaki gerilimin artması aynı zamanda çevrenin merkeze karşı direnişe geçmesine ve Jön Türklere sağlanan desteğin azalmasına yol açmıştır.

Mardin İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne (İTC) muhalif olan çevrenin süreklilik taşıdığını, Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılmasından sonra paylaşım ve işgal politikalarına dahil edilmesine karşı Anadolu'da, ulusal kurtuluş hareketinin teşkilatlandığı dönemlerde, Mustafa Kemal'in Ankara'daki ulusalcı kuvvetlerinin etrafının, karşı çıktıkları Sultan hükümeti için çalıştıkları varsayılan isyancı gruplar tarafından çevrildiğini belirterek; bu durumun Kemalizm'in mimarları arasında çevreye karşı eskiden olduğu gibi bir parçalanma korkusuna ve bu korkunun 1950 yılına kadar sürmesine neden olduğunu işaret etmektedir (Mardin, 2006:52).

İttihat ve Terakki Cemiyeti ile devlet yönetimini ele geçiren sivil ve askeri bürokrasi; Cumhuriyetin ilanı ve yeni devletin politikalarının-ilke ve inkılapların- hayata geçirilmesinde devletin her zaman en üst makamlarında konumlanmışlardır. Bu bürokratik yapı Karpat'a göre, Osmanlı'nın son dönemlerinde merkezi sahiplenen Türkçü, laik ve sıkı merkeziyetçi kamu bürokrasisi yeni rejimin kurulmasında etkin bir rol üstlenmiştir (Karpat, 2010: 419). Özellikle askeri sınıf Heper'e göre, Cumhuriyet kurulduktan sonra da önemli bir konuma sahip olmuştur. Atatürk için rejimin önemli dayanaklarından birisini ordu teşkil etmekteydi (Heper,1998:210). 1950 yılına kadar olan tek parti yönetiminde ordunun gücü, ilke ve inkılapların hayata geçirilmesinde her zaman temel yardımcı bir mekanizma olarak kullanılmıştır. Bu durum, doğal olarak devlet yönetiminde sivil-askeri bürokrasi birlikteliğini zorunlu kılıyordu. Sonuç itibarıyla tüm yapılanlar sivil-askeri bürokrasiye dayanıyordu (İzol, 2002:197). Bu bürokratik merkezin karşısına ilk çevre temsilcisi olarak Birinci Mecliste oluşan muhalif grup çıkmıştır. Mardin'in İkinci Grup (Mardin,2006:58) olarak adlandırdığı bu grup genellikle eşraftan oluşanların dayandığı bir görünüme sahip olduğu söylenebilir.

Kurtuluş Savaşı yıllarında Mecliste oluşan bu muhalif grup, Mustafa Kemal önderliğindeki merkeze karşı adem-i merkeziyetçi ve liberal söylemleri savunmuşlardır. Kemalist merkezin İkinci Gruba karşı tepkisi din üzerinden olmuştur. İkinci Grubun Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TCF) altında kurumsallaşarak gelişmesi Kemalist merkezin müdahalesini getirmiştir. Mardin'e göre bu duruma, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlanmasıyla, Kemalistlerin iktidarlarını sağlamlaştırmak amacıyla gerek kendi partileri Halk Partisi'ni gözdağı vererek disipline etmede

gerek yeni kurulan muhalif parti Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı kapatmada kullandıkları taktikler yol açmıştır (Mardin,2006:61). Burada üzerinde önemle durulması gereken noktanın, merkezin çevreye kuşkulu bakışının, çevrenin muhalif partilerde yoğunlaşmasına ve merkezin bu duruma tahammülsüz yaklaşımıdır.

Çevrenin siyasal partide bütünleşmesinin ikinci örneği 1930 yılında kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) ile olmuştur. SCF'nin kısa sürede taşra ile bütünleşerek Kemalist merkezi tehdit eder duruma gelmesi , TCF'de yaşanan sonuçla benzer nedenlere dayalı olarak SCF'nin de kapatılmasına yol açmıştır. Kemalist merkezin tepki gerekçesi TCF' de olduğu gibi dinsel gericilik savunmasıydı. Mardin'e göre, Kemalizme karşıt birçok grubun kuvvetle desteklediği çok partili siyasa konusunda yapılan bu deney, (Serbest Cumhuriyet Fırkası) Patrona İsyanı'na (1730) benzeyen Menemen kasabasında bir ayaklanmayla çevrenin temel yeri olan taşranın, Cumhuriyetin laik amaçlarına hıyanetle bir kez daha özdeşleştirilmesine yol açmıştır (Mardin,2006:61-62). Böylece Kemalist merkez ikinci kez taşranın başka bir partide bütünleşmesine müsaade etmemiştir. Bu durum aynı zamanda merkezin taşraya olan kuşkucu bakışını da simgelemektedir. Mardin'e göre 1923-1946 yılları arasındaki bu durum, merkezin taşrayı, kendi iktidarını tehdit edebilecek potansiyel bir muhalefet alanı olarak görmesi üzerine, onu baskılamaya, kontrol altına almaya çalışmasına yol açmıştır. (Mardin,2006:62).

Cumhuriyet'i kuran kadrolar, 19. Yüzyıl bürokratik yönetim geleneğinin bir devamı olarak yeni kurulan devlette bürokratik bir merkez oluşturdular. Merkezin oluşturduğu resmi ideolojinin içerisine çevrenin oturtulamaması Mardin'e göre, Anadolu'nun dama tahtasına benzeyen yapısının, merkez tarafından göz ardı edilmesinden kaynaklandığını belirterek, ayrıca Cumhuriyet ideolojisinin benimsettirildiği kuşakların da Anadolu'nun bu parçalı ve farklı yerel, dinsel ve etnik toplumsal yapısını, Türkiye'nin karanlık çağlarından kalma gereksiz kalıntılar olarak görüp kabul etmediklerini, karşılaştıklarında, bu yapıyı görmezden geldiklerini, böylece merkezin, çevreye karşı ilişkilerinde, kasvetli ve sert görünüm kazandığını öne sürmüştür (Mardin,2006:65).

Çok partili hayata geçişle birlikte, askeri bürokrasi ağırlıklı tek parti dönemindeki merkez, 1950 yılında iktidarı Demokrat Parti'ye (DP) kaptırmıştır. DP Mardin'e göre, Halk Partisi'nin bazı eski ve önde gelen üyeleri tarafından 1946'da kurulan, bir eşraf partisi olmaktan ziyade, kırsal kitlelerin ve onlara önderlik edenlerin kuvvetli bir şekilde destekleyeceklerini düşündüğü bir siyasal ideoloji ile başarıya ulaşacağını uman bir partidir (Mardin,2006:66). DP iktidarı, uzun yıllardır merkezde konumlanmış bürokratik merkezin yerini, çevrenin temsilcisine demokrasi gereği bırakması anlamına geliyordu. Yani bürokratik merkez yaklaşık yarım asırdır elinde tuttuğu devletin yönetim gücünü demokratik çevreye teslim etmek zorunda kalmıştı.

DP'nin iktidara gelmesi, Mardin'in merkez-çevre dikotomisine göre çevrenin merkeze taşınması anlamında bir dönüm noktası oluşturmaktadır. DP'ye yapısal olarak bakıldığında, üst yönetiminin merkezin temsilcisi olan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) içerisinden çıkıp, çevrenin temsilcisi olan DP'nin kurucuları olmaları DP'yi tabanı halka dayanan bir çevre ile üst yönetimi merkeze dayananların oluşturduğu bir parti görünümüne sokmuştur. Mardin'e göre bu durum, Cumhuriyet Halk Partisi'nin, geleceğe dönük bir hareket ve örgütlenme çabaları içerisinde olmak yerine, eski ideallere sınıksız bağlı bürokratik bir partiye dönüşmesi sonucunda kendisinin "bürokratik" merkezi, Demokrat Parti'nin ise "demokrat" çevreyi temsil ettiğini ileri sürmeyi sağlayacak sağlam nedenleri ortaya çıkarmıştır (Mardin,2006:73-74). Sonuç olarak 1950 seçimleriyle birlikte merkez-çevre gerilimi farklı bir aşamaya girmiştir. Çünkü çevre artık merkeze taşınmıştır. Bu sürecin bazı kesintiler olsa da günümüze kadar süreklilik kazandığı görülmektedir. Bu durum merkezdeki konumlanışını terk etmek istemeyen askeri, sivil ve elit gruplar ile seçimlerde sürekli kaybeden CHP'lilerin muhalefette birleşmelerine yol açmıştır.

DP iktidarıyla, çevrenin farkına varan merkez, 1960 Darbesi sonrası yıllarda, çevreye yaklaşma eğilimi göstermiştir. Çünkü darbe yönetimi sonrası yapılan ilk seçimlerin galibi yine çevrenin temsilcisi, DP'nin devamı niteliğindeki parti olan Adalet Partisi olmuştur. Özellikle merkezin taşıyıcılığını üstlenmiş olan CHP'nin sola doğru eğilimleri –ideolojik dönüşümü (ortanın solu) bu

duruma örnektir. Böylelikle merkez-çevre ilişkisinde çevreye hâkim olma mücadeleleri başlamıştır. Bir de 1960'lı yıllarda farklı siyasi yapıda birçok partinin kurulduğu düşünülürse bu mücadelenin söylem ve uygulama düzeyinde yeni boyutlara ulaşacağı görülmektedir. Çünkü çevrenin bir kısmına merkezi sağ muhafazakâr çizgideki partiler hükmetmeye çalışırken, diğer kısmına sol ideolojiden beslenen partiler hükmetmeye çalışmışlardır.

Prof. Yasin Aktay'ın görüşüne göre; kırdan kente göçen, dini hassasiyetleri olan çevre, kentlerde gecekonduların bölgelelerinde kendi ortamlarını oluşturmuştur (Aktaran: Aktay, 2008: 53). Bu olgu, sayısal olarak geniş bir toplumsal taban oluşturması nedeniyle bu grupları referans kaynağı yapan partilerin de doğuşuna neden olmuştur. 1970 yılında kurulan Milli Nizam Partisi (MNP) ardılları olan Milli Selamet Partisi (MSP) ve Refah Partisi (RP) bu çevrenin çıkarlarını referans kaynağı yaparak merkeze taşıma gayreti içinde olmuşlardır. Bu durum merkezin bu çevreye olumsuz bir yaklaşım sergilemesine neden olmuş ve tepkisini Milli Nizam Partisini kapatarak göstermiştir. Ayrıca MNP'nin 1974'te merkezin temsilcisi CHP ile kısa süreli de olsa hükümette koalisyon ortağı olarak yer alması, çevreyi oluşturan toplum kesimlerinin merkezin bürokratik kademelerine doğru hareketlenişini hızlandırmıştır. Yani Çolak'a göre, çevrenin temsilcisi olan partilerin koalisyonlar yoluyla iktidar ortağı olduğu süreçlerde yaşanan bürokratik kadrolaşma girişimi çevreyi oluşturan toplum kesimlerinden merkeze doğru, eskisinden farklı ve hızlı bir hareketlenme yaşanmasını sağlamıştır (Çolak, 2009: 118).

24 Ocak kararları (1980) ve 12 Eylül darbesi, sosyal, siyasi ve ekonomik alanda köklü değişimleri de beraberinde getirmiştir. Serbest piyasa oluşturma ve küresel eklemlenme çabaları ve bu çabaların önündeki siyasi engelleri ortadan kaldıran 12 Eylül darbesi tüm toplumu depolitize etmiştir. Bu olağan dışı ortamda 1982 anayasası kabul edilmiş, 1983 seçimleri yapılmıştır. Seçimleri Özal'ın Anavatan Partisi kazanmıştır. Merkez-çevre ilişkisi bakımından dengelerin tekrar muhafazakâr çevre lehine değişeceği süreç başlamıştır. 1974 yılındaki muhafazakâr çevrenin merkeze doğru hareketleniş, Özal dönemi ile birlikte yüksek bir ivme kazanmıştır. Özal'ın ekonomik alandaki uygulamalarıyla güçlenen çevre, sosyal ve siyasi alanda etkili bir seviye yakalamıştır. Bu durumdan yine rahatsız olan merkez 1990'lı yıllarda çevre üzerindeki baskısını arttırmıştır.

1991 yılı seçimleri sonrasında oluşan koalisyon hükümetleri, siyasi istikrarsızlık dönemlerinin yaşanmasına neden olmuşlardır. Merkez sağ arasında yaşanan kavgayı da (ANAP-DYP) buna eklemek gereklidir. Özellikle 1996 yılında RP'nin koalisyon ortağı olarak iktidara gelmesi, 1974 koalisyonunun tekrarı gibi, merkezin yoğun baskısına maruz kalmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda 28 Şubat olayıyla müdahale gelmiş ve RP iktidardan çekilmek zorunda bırakılmıştır. Böylece merkezin temsilcisi olan atanmış sivil ve askeri bürokrasinin lehine gelişen bir ortam oluşturulmuştur.

Merkeze doğru hareketlenen çevre ve çevrenin muhafazakar kesimine, merkezin yoğun baskısı ile, muhafazakar çevre siyasi partiler, STK'lar ve vakıflar aracılığıyla varlığını devam ettirmiştir. Özellikle 1990'lı yılların sonunda çevrenin muhafazakâr yapısının dağılık görüntüsünün bir aldatmaca olduğu, daha bir bütünleşik olduğu, 2002 yılında yapılan seçimlerde kendini göstermiştir. Ak Parti ile tek başına iktidara gelen çevre, bu parti ile iktidarda kalmayı 18 yıldır sürdürmektedir. 2002, 2007, 2011, 2015-1, 2015-2 ve 2018 genel seçimlerinden üst üste birinci parti olarak çıkan AK Parti en üst merkezi makam olan Cumhurbaşkanlığı makamını da 3 dönemdir elinde bulundurmaktadır.

Sonuç olarak Ak Parti, merkez sağ partilerde olduğu gibi güçlü bir lider karakteri, karizması, etrafında örgütlenmiş bir partidir. Siyasal İslam hareketi olarak, muhafazakar çevreyi iktidarda tutmaktadır. Kendilerini, içerisinde çıktıkları RP ve öncülü MNP ye atıfta bulunmadan DP ve ANAP çizgisinde muhafazakar demokrat olarak tanımlayarak, çevrenin tümünün temsilcisi olduğunu belirtmektedir.

Siyasal İslam'ın, muhafazakâr çevrenin iktidarda olmasına rağmen kendini merkezin geleneksel değerleriyle bütünleştirmek istememesi; ana muhalefetin de geleneksel merkezi

değerlerden vazgeçmeyerek çevreyle bütünleşememesi, bu partilerin hem kendilerini hem de rakiplerini kurgulamalarında çatışmacı bir üslup takınmalarına yol açmaktadır. Buna ana muhalefet partisinin kendini konumlama bunalımı dahil edildiğinde; Recep Tayyip Erdoğan'ın Türkiye'de beyaz ve zenci Türk ayrımının varolduğuna ve kendisinin zenci Türkler kapsamında olduğuna yönelik beyanatıyla, CHP'yi (ana muhalefeti), DP'den günümüze kadar gelen baskıcı geleneksel merkez anlayışının temsilcisi olarak dar bir seçkin sınıfın(Beyaz Türkler) temsilcisi; kendisini de geleneksel merkezin baskısının karşısında ezilmiş olan geniş çevrenin (Zenci Türkler) temsilcisi olarak konumlandırmaktadır. Böylece Türkiye siyaset sahnesinde “Beyaz-Zenci Türk” ayrımına dayanan söylemler, Şerif Mardin'in “Merkez-Çevre” ikiliği çerçevesi içerisinde kullanılmaya başladığı görülmüştür.

Türk Siyasal Tarihinde Merkez-Çevre

Buradaki kavramsallaştırmalar bir ten rengi veya ırksal bir kategorizasyon olmayıp; sosyal, kültürel ve siyasal ayrışma temelli bir inceleme dahilinde ele alınmıştır. İncelenen metinler medya üzerinden taranarak elde edilerek, metnin tarihsel bağlamı içerisinde analiz edilmiştir. Kavram, kullanıldığı dönemin ve siyasal, sosyal ve kültürel alanın bağlamı içerisinde karşıtını da üretmektedir. Bu açıdan kavramsallaştırmayı zıttı ile kategorize ettiğimizde aşağıdaki tabloda yer alan ikilikler, analizler sonucunda ortaya çıkmıştır.

Tablo 1. Kavramsallaştırmanın Kullanıldığı Anlamsal İkilikler

Gelenekselliğe karşı	Modernlik
Halka karşı	Elit
Dinciliğe karşı	Laiklik (İslami kültürel öğelerin reddi)
Sol	Sağ
Alafranga	Alaturka
Modern	Gerici
Zengin	Fakir

Tablodaki İkilikler İçin: Akgün, 2015:12-21.

Kavram kullanıldığı dönem içerisinde farklı anlamlarda ve farklı alanlardaki kullanıma göre değişik tanımlamalara yol açabilmektedir. Böylece kavramın tanımlaması da bu durumlara göre farklılık gösterebilmektedir.

Beyaz Türk kavramı ilk defa Ufuk Güldemir'in, Turgut Özal ve ANAP iktidarını anlattığı *Texas Malatya* adlı kitabında yer almaktadır (1992:360). Bu kavramsallaştırma, sosyal ve kültürel (sınıfsal) bölünmeye atıf yapan tanımlamalarla başlamış ve siyasal alana merkez-çevre dikotomisi tezinin çerçevesine girerek geçiş yapmıştır. Kitapta, Beyaz Türkler şöyle tanımlanmaktadır:

Türklerden fazla hoşlanmayan, Çankaya'da Fransızca konuşan sarışın İstanbullular görmeyi özleyen bir türdür. Açıklamakta güçlük çektikleri sosyolojik olgulara çeşitli adlar takarak onlar üzerinde düşünmek külfetinden kurtulmakla birebirdir. Örneğin 'irtica' veya 'arabesk' ya da 'türban' gibi. Sokakta başörtülülerin sayısının artmasını, Türkiye'nin değişen köy-kent ilişkileri içinde değil, 'irticanın yükselmesi' biçiminde algırlarlar. Sanki, öteden beri kentlerde yaşayan 'modern' Türkler, aniden durup dururken başörtüsü takmaya, camiye gitmeye başlamış ve İslamcı olmuşlardır (Güldemir, 1992:360-361).

Bu tanımlamadan yola çıkarak Beyaz Türkler benzetmesiyle, Fransızca konuşma dil bilmekten ziyade bir Fransız aristokrasisi göstergesi olarak ele alınmakta; İstanbullu olma kökenden orada doğup büyüme anlamında kullanılmıştır. Böylece bu tanımlama Beyaz Türkleri elit bir sınıf olarak

tarif etmektedir. Özal'ın çevrenin değerlerinin temsilcisi olması nedeniyle bu Türk eliti sınıfı tarafından kabullenilmediğini belirten yazar bu durumu şöyle açıklamaktadır:

Gönlünde, bu makamlar için Fransızca konuşan sarışın İstanbullular olan Türk eliti, Malatyalı Özalları Başbakanlığa, Çankaya'ya yakıştıramamıştır. Türk eliti, Özalları hiçbir zaman benimsememiştir. İşbaşına geldikleri günden bu yana Özallar bu çevre içinde gizli alay konusu olmuştur. Zaman zaman, Türk elitinin Özal'ın siyasi kararlarına yönelik gibi gözükten muhalefetine ardında da büyük ölçüde 'kozmetik' nedenler olduğu da bir gerçektir (Güldemir, 1992: 107).

Öte taraftan beyaz Türk sınıfı için yabancı dil bilmek veya üst düzey bir makama sahip olmak yeterli değildir. Güldemir'in kitabındaki beyaz Türk tanımı; dar, elit ve ötekini dışlayan aristokratik bir sınıfa tekabül etmektedir. Bu sınıf kapalı bir özellik göstererek, sosyal mobilité yoluyla bürokraside yükselenleri ve hatta Özal örneklemede olduğu gibi ülke yönetiminin en tepesinde olmayı bile bu sınıfın bir üyesi olmak için yeterli bir koşul olarak görmemektedir. Bu sınıf kendini adeta aristokratik bir geleneğin temsilcisi sayarak, Türk siyasetinin, bürokrasisinin ve hatta özel sektörünün doğal hakimi ve sahibi olarak görmektedir.

Güldemir ile literatüre giren beyaz Türk metaforunun kullanımı özellikle medyada yaygınlaşmıştır. Medyadaki kullanımlara bakıldığında kavramın, Güldemir'in aristokratik bir sınıf tanımıyla farklı orta ve alt sınıflara doğru anlam kaymasına uğradığını fakat bu anlam kaymalarına rağmen kavramın özellikle "dışlayıcılık" işlevinin varlığını aynen devam ettirdiğini söylemek mümkündür. Ramn (2016) makalesinde Beyaz Türkleri tanımlarken siyah Türkleri de ele alarak kavramı zıddıyla birlikte kullanmıştır:

Siyah Türk arabesk müzik veya halk müziği dinler. Beyaz Türkün müzik tercihi ise Batı klasik müziği veya Türk popudur. Siyah Türklerin hafta sonu eğlencesi mangal yapmakken, Beyaz Türkler tenis oynar veya kayak yapar. Bazen bu ayrım ayrıntılarda gizlidir. Beyaz Türk taksidi arka sağda otururken, Siyah Türk direkt şoför yanında oturabilir. Daha karikatürize şekilde tanımlamak gerekirse Beyaz Türkler papyonuyla, Siyah Türkler tespihleriyle endam ederler (Ramm, 2016: 1355).

Buradaki karşılaştırma kültürel anlamda bir sınıf ayrımına dayandırılarak, davranışlar üzerinden bir tarif gerçekleştirilmiştir.

Gazete köşelerinde de yoğun olarak tartışılan Beyaz Türk benzetmesi, Güldemir'in tarifindeki üst sınıflardan orta ve alt sınıflara doğru anlam kaymasına dışlayıcılık özelliğini koruyarak geçiş yaptığını göstermektedir. Örneğin Güneri Civaoglu köşesinde;

Doğru dürüst bir meslek ya da eğitim... Bir yabancı dili adam gibi konuşabilmek. Müzik, resim, edebiyat, sanat, sinema kültürü... Temiz ve abartılmamış giysiler... Örneğin bir gömlek, bir spor pantolon, yumuşak yazlık pabuçlar (Civaoglu, 1996).

Serdar Turgut ise beyaz Türkleri dar seçkin bir sınıf olarak Türkiye'nin çağdaşlaşma yolunda en önemli aracı olarak tarif etmektedir;

Aslında temelde sessiz çoğunluk biziz. "Ben bir zamanlar bu gibi insanlara beyaz Türkler adını takmıştım. Bazıları buna karşılık Türkiye'de zenci olan Türkler mi var diye yazılar yazmıştı.... Ve bu ülke bir gün tam çağdaş olacaksa bunu ancak beyaz Türklerin omuzları üzerinde yapacaktır (Turgut, 1998).

Beyaz Türkler tartışmasının medyada yoğunlaşması üzerine kavramsal tartışmaya bilim adamları da dahil olmuştur. İlber Ortaylı Beyaz Türkler kavramını Batı aristokrasisi üzerinden değerlendirerek, Türkiye'deki tartışmaların anlamsız olduğunu ortaya koymaktadır. Ortaylı'ya göre;

Türkiye'nin Beyaz Türkleri, 'beyaz değil'di. Çünkü, Beyaz Türk, babadan oğula geçen bir aristokrasiyi temsil etmeli. 'Bizdeki Beyaz Türklerin vasıfları yeterli değil! Kısacası bizdeki Beyaz Türkler'in rengi pek beyaz değil! Standartı son derece düşük bir takımından bahsediyoruz. Türkiye'de Beyaz Türk diye adlandırdığımız sınıfın kendine böyle bir paye vermesinden kaynaklanıyor bu durum. Bu alüvyonsuz nehrin dolaşımı adeta. Sular çekildiğinde geride hiçbir şey kalmıyor (Haber7, 2010).

Murat Bardakçı ise kavramı "entelektüel" kategorisi içerisinde değerlendirerek toplumsal sınıf ayrımı içerisindeki üst sınıf olarak tarif etmektedir. Bardakçı'ya göre;

1970'li senelerde hayatta olan eski devrin entelektüel kesimi, bir toplumu üç kesimin teşkil ettiğini söylerlerdi: "Avam", "havas" ve "havâsü'l-havas"... Avam, pek öyle tahsili olmayan, günlük hayatını idameye çabalayan sıradan vatandaş demektir. Okuyup kendini yetiştirmiş olanlara, yani entelektüellere "havas" denirdi; toplumun üst sınıfını ise "havâsü'l-havas", yani batıdaki karşılığı ile "creme de la creme" teşkil ederdi. Bugün okumuş, batının hayat tarzını benimsemiş ve hayat tarzlarını o şekilde devam ettirmeye

çalışan çevreler için kullanılan "Beyaz Türkler", aslında eskilerin "havâsü'l-havas" sınıfında mütalâa ettikleri kişiler ile ailelerdir (Bardakçı, 2014).

Güldemir'in (1992) tarifindeki beyaz Türk sınıfının kendisini Batı tarzı aristokratik bir geleneğin temsilcisi olarak görmesi Ortaylı (2010) tarafından anlamsız bulunmuştur. Ortaylı'nın Türkiye' de bu tarz bir sınıfın olmadığına yönelik eleştirisinin kanıtı olarak Tocqueville'nin (1962) tanımı gösterilebilir. Tocqueville'ye göre;

Aristokrasinin dayanağı ve desteği topraktır. Sadece imtiyazlar ve doğuş, aristokrasinin teessüsü için kâfi değildir. Miras yoluyla geçen toprak mülkiyeti lâzımdır. Bir millet ölçsüz servetlerle birlikte, büyük sefaletler arz edebilir. Fakat, servetler topraktan doğmuyorsa, cemiyetle sadece zenginler ve fakirler vardır; aristokrasi yoktur (Tocqueville,1962:16).

Beyaz Türk kavramsallaştırması siyaset sahnesine 28 Şubat vakası ile girmiştir. 28 Şubat 1997 'Postmodern Darbesinin' ardından kapatılan RP'nin yerine kurulan Fazilet Partisi Genel Başkanı Recai KUTAN'ın aşağıdaki demeçleri, beyaz Türk kavramının zıttı olarak zenci Türk kavramını da ortaya çıkarmıştır: "Nasıl Amerika'da zenciler, beyazların okullarına girdilerse, yakın bir gelecekte türbanlı kızlarımız da üniversitelere gireceklerdir. Korkunun ecele faydası yok." (Milliyet,1998).

Ayrıca yine Recai KUTAN, partisinin Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılması üzerine şu açıklamayı yapmıştır; "Bu ülkede zenciler ve beyazlar var. Beyazlara her şey mubah, zencilere değil" (Ergun Aksoy, Radikal, 11 Şubat 1999, akt. Bali,2007:332). Böylece 28 Şubat öncesi ortaya çıkan kavramsallaştırma, 28 Şubat'tan sonra siyasal arenaya karşılığını bularak girmiştir. Burada bahsedilen beyaz Türklerden kasıt dar seçkin bir sınıf; Zenci Türkler ise merkezdeki beyaz Türklerin baskısına maruz kalmış islami çevre olarak tasvir edilmiştir. Buradaki kavramsallaştırmada esas nokta merkez ile birlikte çevrenin de dar bir çerçeve içerisine yerleştirilmiş olmasıdır.

Ak Parti'nin iktidara gelmesi ile Recai Kutan'ın İslami kalıba indirgediği çevrenin, Recep Tayyip Erdoğan ile birlikte tüm genişliğiyle ele alındığı görülmektedir. Recep Tayyip Erdoğan da başbakanlığa oturmasının hemen ardından New York Times'a verdiği mülakatta, ülkede beyaz ve zenci Türkler ayrımının varolduğuna ve kendisinin de bu ayrımın zenci Türkler kısmına dahil olduğunu belirterek; temsil ettiği hareketin odağına bütün çevreyi oturtmaktadır (Deborah Sontag, New York Times, 11 Mayıs 2003). Böylece siyasal alana taşınan bu metafor *Şerif Mardin'in merkez-çevre ikiliği* teorisi içerisine oturmaktadır. Gelinek noktada çevrenin, merkeze ve onun çevreye bakışına yönelik yeni söylemler geliştirmeye başladığı görülmektedir. Süreç içerisinde medya üzerinden yapılan söylemlere bakıldığında kavramsallaştırmanın çerçevesi daha iyi anlaşılacaktır:

"Biz zenci Türküz!" Erdoğan'dan Kılıçdaroğlu'na cevap! (medyafaresi, 2013)."

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, "Kendileri beyaz Türkmüş, biz de zenci. Ben kabul ediyorum. Eğer bu milletin hizmetkarı olmak zenci olmak demekse, ben zenciyim (Yenisafak, 2014)."

Cumhurbaşkanı Erdoğan, "Zenci bir Türk olmaktan şeref duyuyorum (Sabah, 2015)."

Özellikle Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2016 yılındaki Diyanet Şurası'nda aşağıda söylediği açıklama, beyaz-zenci Türk ayrımının siyaset sahnesinde merkez-çevre dikotomisi içerisine giriş yaptığının açık bir kanıtı olarak görülmektedir: "Şerif Mardin'in çevre olarak ifade ettiği, daha önce dışlanmış, ötekileştirilmiş tüm kesimleri merkeze taşıma çabamızdan, bu kesimin de istifade etmesini sağladım (mulkiyehaber, 2016)."

Örneklerdeki Beyaz Türk ve Zenci Türk ayrımı ile literatürdeki merkez-çevre dikotomisi kastedilmektedir. Buradaki Beyaz Türkler, merkezde bulunan elit yönetici ve onun değerlerini temsil eden dar bir kitleyi (CHP); Zenci Türkler ise, yönetilen geniş bir kitleyi ve onun değerlerini temsil etmektedir (AKP).

Türkiye'de yeni hükümet sistemi olan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçilmesiyle birlikte siyasi partilerin ittifaklar yoluyla seçimlere katılması zarureti ortaya çıkmıştır. Doğal olarak ittifak partileri seçimleri kazanabilmek için, seçmen davranışını etkilemede, "çevreye" yaslanmak

durumunda kalmışlardır. Artık çevre kıymetli alana dönüşmüştür. Bu da “beyaz-zenci Türk” tartışmalarını daha doğrusu kim beyaz kim zenci tartışmalarını ortaya çıkararak kavramların zaten muğlak olan sınırlarını daha da karmaşık hale getirmiştir. 2018 yılı Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde, beyaz-zenci Türk metaforuna yönelik medyaya yansıyan aşağıdaki örnekler bu durumu özetlemektedir:

Cumhurbaşkanı Erdoğan, CHP’nin Cumhurbaşkanı Adayı İnce’nin “Erdoğan Beyaz Türk, ben zenciyim” sözlerine ilişkin, “Zenci Türklerden bahsediliyorsa o biziz.” (Yenicag, 2018).

Cumhurbaşkanı Erdoğan: "Biz, bu ülkede yıllar yılı beyaz-zenci ayırımında beyaz Türk muamelesi görmedik, zenci Türk muamelesi gördük. Neyiyle? İnancımızla fikrimizle düşüncemizle. Bizim çocuklarımız imam hatiplerin kapısından çevrildi Bay Muharrem, senin çocukların çevrildi mi? (Haberturk,2018)."

Muharrem İnce, “Ben Türkiye zencisiyim. Erdoğan saraylı, ben gariban (Birgün, 2018).”

SONUÇ

Şerif Mardin tarafından, Türk siyasi tarihini açıklamak üzere ortaya konulan merkez-çevre tezi, sadece kültürel bir bölünmeden ziyade siyasal alandaki bölünmeyi de içerisine alan kapsamlı bir sosyal bölünme yaklaşımıdır. Mardin’in merkez-çevre tezi, dönemsel şartları göz önüne alarak, Türk siyasi tarihini Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi olarak iki aşamada değerlendirmiştir. Yani merkez ve çevrenin karşı karşıya geldiği gerilimleri, ayrışmaları bu teori çerçevesi içerisinde ortaya koymuştur.

Teoriye göre, merkez-çevre ilişkisinin gerek Osmanlı gerek Cumhuriyet dönemindeki tasviri genellikle yöneten-yönetilen ikiliğine denk düşmektedir. Klasik Osmanlı döneminde merkez, devleti yöneten, bir arada tutan özdür. Merkezden kasıt, vergi vermeyen, ayrıcalıklı yönetici tabaka ve onların değerleridir. Çevre ise merkezin dışında kalan, vergi veren tüm Müslüman, gayrimüslim tebaa ve onların değer ve simgeleridir. Cumhuriyet döneminde merkez, Mardin’e göre, Osmanlı’nın son dönemlerinde yönetimde etkin olan sivil ve askeri bürokrasinin Cumhuriyetle birlikte tek parti (CHP) olarak devleti yönetmeye başlayan Kemalist gruptur. Çevre ise Kemalist grubun iktidarına, uygulamalarına muhalefet eden ve bu uygulamalardan hoşnut olmayan merkezin pasif konuma getirdiği kişilerin ve eşrafın oluşturduğu gruptur.

Türk siyasi tarihine merkez-çevre gerilimleri açısından bakıldığında, devleti yöneten seçkin grup olan merkezin her zaman çevreye kuşkuyla baktığı, tehdit olarak algıladığı görülmektedir. Gerek Osmanlı gerek Cumhuriyet döneminde merkez, kendi değer ve simgelerini çevreye bir baskı ve ayrıcalık unsuru olarak kullanmıştır. Böylece çevre, merkezin değerler çerçevesi dışında kalarak, kendi değerler ve simgeler bütünüyle merkezle gerilimli ilişkiler içerisinde olmuştur. Bu nedenle merkez ve çevre bütünleşmesi sağlanamamıştır. Gerilim sonucu karşı karşıya gelmeler genellikle merkezin lehine olmuştur.

Teoriye göre, Merkez-çevre geriliminde çok partili siyasi hayata geçişle birlikte, 1950 seçimlerinde, Demokrat Parti’nin, iktidarı merkezin temsilcisi CHP’den alması bir dönüm noktasıdır. Çünkü seçkin bürokrasi ve tek parti (CHP) uygulamalarından rahatsız olan çevre, DP’de bütünleşmiştir. Böylece tabanı halka dayanan bir çevre ile üst yönetimi merkeze dayananların oluşturduğu Demokrat Parti, 1950 seçimlerini kazanarak iktidarı CHP’den almıştır. Bu seçimlerle birlikte merkez-çevre ilişkisi farklı bir aşamaya geçmiştir. Çünkü çevre artık merkeze taşınmıştır. Çevrenin doğrudan merkeze taşınması, merkezin bazı reaksiyonlarıyla kesintilere uğramışsa da günümüze kadar sürekliliğini sağlamıştır.

Türkiye’de 1980’li yıllarda Özal’ın iktidarıyla başlayan siyasal ve toplumsal alandaki değişim ve dönüşümler merkez-çevre gerilimini daha görünür hale getirmiştir. Özellikle neoliberal ekonomik politikalar sonucunda değişen iktisadi yapı, hızlı bir ivme yakalayan kentleşme ve göçlerle kırsal kodların kentlerde belirgin hale gelmesi, medyada “Beyaz Türkler” metaforunu

ortaya çıkarmıştır. Bu metafor, Özal'ın ekonomik alandaki uygulamalarıyla güçlenen çevrenin, sosyal ve siyasal alanda etkili bir konuma yükselmesine merkezin değerlerinin temsilcisi olduğunu iddia edenlerin medya üzerinden tartışmaya açtığı bir kavramsallaştırma olarak ortaya çıkmıştır. 1990'lı yıllar boyunca medyada işlenen Beyaz Türkler, çevreyi dışlayan, kendisini siyasetin, bürokrasinin ve özel sektörün sahibi olarak gören dar bir seçkinci grup olarak karşımıza çıkmıştır. 28 Şubat Darbesi sonrasında siyasal alanda Beyaz Türkler kavramsallaştırmasının zıddı olarak Zenci Türkler kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Dar bir İslami çevrenin odak noktası yapılarak başlatılan bu benzetme, Ak Parti iktidarı ile tüm çevreyi ve onun değerlerini temsil eden bir kavramsallaştırmaya dönüşmüştür. Ayrıca bu dönemle birlikte zenci Türkler medya üzerinden Beyaz Türklere yönelik dışlayıcı bir görüntü içerisinde olmuştur.

Sonuç olarak, 2018 Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçilmesi ile birlikte çevre üzerine yoğunlaşan siyasi yarışta sıklıkla kullanılarak sınırları muğlaklaştırılan "Beyaz-Zenci Türk" benzetmesi; DP'den günümüze kadar gelen baskıcı geleneksel merkez ve saraylılık olarak (Beyaz Türkler) dar bir seçkinci sınıf; geleneksel merkezin baskısının karşısında ezilmiş olan geniş çevre ve garibanlık (Zenci Türkler) anlamlarında kullanılmıştır. Böylece Türkiye siyaset sahnesinde "Beyaz-Zenci Türk" ayrımına dayanan söylemler, Şerif Mardin'in "Merkez-Çevre" ikiliği çerçevesi içerisinde kullanılmaya başlamıştır.

KAYNAKÇA

- Abadan, N.&Yücekök A.N. (1966). 1961-1965 Seçimlerinde Büyük Şehirlerde Gelir Durumuna Göre Oy Verme Davranışları, *Ankara Üniv. SBF. Dergisi*, 21(4), 103-117.
- Akgün, C. N. (2015). *Beyaz Türkler Kimdir? Kavramın Oluşum Sürecinin Ve İçeriğinin Tarihsel Olarak İncelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aktay, Y. (2008). Bu Olmazsa Başka Merkez. *Anlayış Dergisi*, (60), 52-54.
- Bardakçı, M. (2014). *Beyaz Türkler*. 18.04.2020 tarihinde <https://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/934513-beyaz-turkler> adresinden alındı.
- Baykal, D. (1970), *Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi*. Ankara: Ankara Üniv. SBF. Yayınları.
- Birgün (2018). *Muharrem İnce: Erdoğan beyaz Türk, ben zenci*. 25.04.2020 tarihinde <https://www.birgun.net/haber/muharrem-ince-erdogan-beyaz-turk-ben-zenci-219059> adresinden alındı.
- Çolak, M. (2009). *Merkez Çevreyi Yeniden Düşünmek: 1923-1980 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Kocaeli:Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gönenç, L. (2006). 2000 li Yıllarda Merkez-Çevre İlişkilerini Yeniden Düşünmek. *Toplum ve Bilim dergisi*, (105), 129 – 152.
- Güldemir, U. (1992). *Texas-Malatya, İstanbul: Tekin Yayınevi*.
- Haber7 (2010). *İlber Ortaylı 'Beyaz Türk'te ezber bozdu*. 15.04.2020 tarihinde <http://www.haber7.com/yasam/haber/629131-ilber-ortayli-beyaz-turkte-ezber-bozdu> adresinden alındı.
- Habertürk (2018). *Ankara Haberleri*. 25.04.2020 tarihinde www.haberturk.com/ankara-haberleri/15698234-cumhurbaskani-erdogan-biz-bu-ulkede-yillar-yili-beyaz-zenci-ayriminda-beyaz-turk-muamelesi adresinden alındı.
- Heper, M. (1998). *Türkiye'de Devlet, Demokrasi Geleneği ve Silahlı Kuvvetler. Türkiye'de Yönetim Geleneği*. (Ed. D. Dursun ve H. Al). İstanbul: İlke Yayıncılık.
- İzol, R. (2002). Türkiye'de Ordu'nun Siyasi Varlık Sebepleri. *Mülkiye*, XXVI (235), 193-215

- Karpat, K. H. (2010). Türk Demokrasi Tarihi, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Keyman, F. (2009). Şerif Mardin Okumak: Modernleşme, Yorumu Bilgisel Yaklaşım ve Türkiye. *Şerif Mardin'e Armağan*. (Ed.A.Öncü ve O.Tekelioğlu), İstanbul: İletişim yayınları.
- Mardin, Ş. (2006). Türk Siyasasını Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez-Çevre İlişkileri. *Türkiye'de Toplum ve Siyaset*. (Ed. M. Türköne ve T. Önder) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marshall, G. (2003). Sosyoloji Sözlüğü. (Çev. O. Akınhay ve D. Kömürcü). Ankara: Bilim ve sanat yayınları.
- Medyafaresi (2013). *Biz Zenci Türk'üz! Erdoğan'dan Kılıçdaroğlu'na cevap!*. 25.04.2020 tarihinde <https://www.medyafaresi.com/haber/biz-zenci-turkuz-erdogandan-kilicdarogluna-cevap/103335> adresinden alındı.
- Milliyet Gazetesi (1998). *FP'den zenci benzetmesi*. 18.04.2020 tarihinde <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/fpden-zenci-benzetmesi-5346688> adresinden alındı.
- Mülkiyehaber (2016). *Bu kez milletten af diledi!*. 24.04.2020 tarihinde <http://mulkiyehaber.net/bu-kes-milletten-af-diledi/> adrsinden alındı.
- Paksoy, A. F. (2018). Beyaz Türkler: Medyanın Ürettiği ve Dönüştürdüğü Bir Kavram. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (29) ,35-53.
- Ramm, C. (2016). “Beyond ‘Black Turks’ and ‘White Turks’–The Turkish Elites’ Ongoing Mission to Civilize a Colourful Society. *Asiatische Studien-Études Asiatiques* 70(4): 1355-1385.
- Rıfat N. B. (2007). Tarz-ı Hayat'tan Life Style'a, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sabah (2015). *Zenci bir Türk olmaktan şeref duyuyorum*. 25.04.2020 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/video/turkiye/cumhurbaskani-erdogan-zenci-bir-turk-olmaktan-seref-duyuyorum> adresinden alındı.
- Özbudun, E. (1975). Türkiye'de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Shils, E. (2002). Merkez ve Çevre. (Çev.Y. Z. Çelikkaya). *Türkiye Günlüğü*, (70), 86-96.
- Sitembölükbaşı, Ş. (2001). Parti Seçmenlerinin Siyasal Yönelimlerine Etki Eden Sosyo-Ekonomik Faktörler. Ankara: Nobel Yayınları.
- Sontag, D. (2003). *The Erdogan Experiment*. 25.04.2020 tarihinde <http://www.nytimes.com/2003/05/11/magazine/the-erdogan-experiment.html?src=pm&pagewanted=3> adresinden alındı.
- Tocoueville, A. (1962). Amerikan demokrasisi. (Çev. Taner Timur), İstanbul: Siyasî İlimler Derneği Yayınları.
- Turgut, S. (1998). *Hakim Benim*. 16.04.2020 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/h-kim-benim-39040404> adresinden alındı
- Vergin, N. (2004). Siyaset Sosyolojisi: Kavramları, Tanımlar, Yaklaşımlar. İstanbul: Bağlam Yayınları.